

Läsbara texter nyckeln till förtroende

klarspråk

Förtroendeutredningen som i december presenterade sitt betänkande »Ökat förtroende för domstolarna (SOU 2008:106)« föreslår att domstolarna förbättrar utformningen av domar och beslut. Utredningens läsbarhetsundersökningar pekar nämligen på brister i domarnas struktur och disposition, uttrycksätt och ordval – och på brister i den juridiska argumentationen.

Bara drygt hälften av de juridiska fackorden och allmänt svåra ord i domar förstås av vanligt folk

I en av utredningens undersökningar, »Svåra ord i domar«, tog man reda på hur väl »vanligt folk« förstår innebörden av juridiska domar. Sammanlagt 71 personer i åldern 19–65 år, som inte är utbildade i juridik, besvarade en enkät som innehöll 35 svåra ord tagna ur autentiska domar. Personerna delades in i två grupper, yrkesgruppen och studentgruppen, och fick svara på tre olika delar i enkäten: hur man upplever sig förstå ordet, förklara med egna ord och ange rätt synonym.

Undersökningen visar bland annat att ingen av grupperna upplever sig vara särskilt bekant med orden »belöper«, »förebrags« och »rekvisitet«. När det gäller att förklara med egna ord svarar hela 73 procent av studentgruppen och 40 procent av yrkesgruppen fel på ordet »åberopat« (hänvisat eller refererat till). Ett annat ord som orsakar svårigheter i båda grupperna är »oundgängligen« (oundvikligen, ofrånkomligen, nödvändigtvis). För orden »avhänts« (berövats) och »utge« (betala ut) förekommer svar med rakt motsatt betydelse!

När det gäller att ange rätt synonym får ord som »bestickning« (mutbrott) och »stämpling« (förberedelse till brott) flest antal korrekta svar i båda grupperna, medan orden »vitsordat« (bestyrkt) och »ostridigt« (obestriddigt) i många fall får »krävt« respektive »orimligt« till svar.

Ålder tycks i den här studien vara viktigare för ordförståelsen än utbildning.

Domslut och domskäl – viktiga delar som behöver förtydligas

I en annan av utredningens undersökningar, »Förståelsen av domar«, presenteras resultaten av intervjuer med fem erfarna advokater som ger sin syn på klienternas förståelse av domtexter. Resultaten visar att det är domslut och domskäl som intresserar klienterna mest och som advokaterna oftast diskuterar med sina klienter. Det är därför viktigt att dessa delar formuleras begripligt och framhävas i texten, så att de lätt kan hittas. I domskälen är också precision och utförlighet att föredra framför kortfattade beskrivningar av hur rätten resonerat.

Resultaten visar även i denna del att klienternas förståelse gagnas av konkreta ordval, till exempel »NN frikänns« i stället för »Åtalet ogillas«.

Viktigt ge läsaren överblick

Vad är det då som gör domar svåra att läsa? Hur avviker språket från normal sakprosa och vad tycker juristerna själva? Utredningens läsbarhetsanalys av 50 domar som utgår från dessa frågor resulterar i bland annat följande rekommendationer:

1. Domar bör disponeras utifrån läsaren – som vill veta hur det gick och varför. Det för läsaren viktiga i texten, domslut och domskäl, behöver förtydligas och placeras tidigt i texten, och det bör gälla oavsett domstol.
2. I domskälen bör bara relevant information och de egentliga skälen till avgörandet finnas. I det ideala fallet kan skälen lyftas fram i informativa underrubriker.
3. Innehållsförteckning och sammanfattning bör finnas, framför allt i längre domar.
4. Punktlistor bör användas vid uppräknningar.
5. Stycken bör inledas med nyckelmeningar som sammanfattar huvudtanken i stycket.
6. Vissa juridiska ord och jargonguttryck bör bytas ut mot mer begripliga, till exempel »käromålet ogillas« och »återvinning av tredsdom«.
7. Parterna bör kunna omnämnas med namn, när det är möjligt.

Juristerna själva påpekar i sina kommentarer att strukturen i domarna ibland är »rörig« och att domslut och domskäl behöver framhävas.

Klarspråkstest även för domar

Visst känns många av rekommendationerna igen? Dem arbetar vi sedan länge efter här i Regeringskansliet för att förbättra läsbarheten i författningar, lagrådsremisser, propositioner, PM och kommittédirektiv, även om vi ännu inte nått ända fram med till exempel mer informativa mellanrubriker i skälavsnitten i propositioner och en disposition av kommittédirektiven som lyfter fram uppdraget.

Det klarspråkstest som Klarspraksgruppen utvecklade för beslut, och som Språkrådet senare byggt på för rapporter, har utredningen låtit sig inspireras av för att utveckla ett test även för domar. Klarspråkstestet är alltså ett användbart hjälpmedel för alla som vill utveckla sitt skrivande – och vinna ökat förtroende för sina texter!

Eva Thorén, språkexpert i Regeringskansliet

Klarspråkstestet hittar du på www.sprakradet.se. En länk till testet finns även på www.regeringen.se/klarsprak